

Beste aanwezigen,

als ik bedrijfsleider was, of politicus - en dat komt volgens de thans dominante neoliberale opvattingen ongeveer op het zelfde neer, zoals Mark Rutte dagelijks illustreert - dan zou ik in deze eerste column van het nieuwe jaar, aan het begin van het Nederlandse EU-voorzitterschap, reppen van de 'onzekere tijden', waarin 'de ontwikkelingen elkaar in razend tempo opvolgen', van de 'kansen en uitdagingen' die vóór ons en van de 'bewogen jaren' die achter ons liggen, waardoor het mij 'zonder jullie inzet niet was gelukt' om hier vanavond aanwezig te zijn.

Dat zal ik echter niet doen. Niet alleen, omdat ik noch politicus noch bedrijfsleider ben, en zulke kansen en uitdagingen dezer dagen dus gaarne aan andere sprekers overlaat, waarvan velen Uwer er vermoedelijk beroepshalve toch al diverse moeten aanhoren. U mag daarbij dan zelf beoordelen, in hoeverre die zich dan aan de adviezen uit de kantoorjungle-column van Japke Bouma in de NRC van 23 december, onder de titel 'Een nieuwjaarsspeech zonder jeukwoorden', hebben gehouden. Ik zal een en ander echter ook niet doen, omdat, als het om Europa gaat, voor optimistische peptalk helaas minder reden is dan ooit.

Meer expliciet: ik vrees dat de uitdagingen die kansen zijn nu vooral even niet meer voor ons, maar achter ons liggen, en dat als de jaren die achter ons liggen al bewogen mogen heten, zij ons straks in terugblik als windstil zullen voorkomen bij hetgeen ons binnenkort met orkaansterkte te wachten staat. 'A perfect storm', zo noemde Frans Timmermans de situatie waarin Europa kort na zijn aantreden - ik wil met deze chronologische constatering verder geen oorzakelijk verband suggereren - belandde, en dat zou nog wel eens een understatement kunnen blijken.

Onzekere tijden en elkaar in razend tempo opvolgende ontwikkelingen: zelden zal dat vast terugkerende cliché - kunt U zich een jaar herinneren, waarvan men *toen* vond dat de tijden zeer zeker waren, en er überhaupt geen ontwikkelingen plaats vonden, laat staan dat die elkaar snel opvolgden? - zelden dus zal gebruik van een vast terugkerend cliché zozeer toepasselijk zijn als nu. Helaas: omdat het inmiddels een cliché is, zijn deze ooit betekenisvolle woorden betekenisloos geworden. Omdat het niet

mijn gewoonte is om betekenisloze woorden te gebruiken - ik ben niet Ivo Opstelten - zal ik ze dus niet gebruiken, sterker: heb ik ze niet gebruikt.

De frases 'onzekere tijden' en 'elkaar in razend tempo opvolgende ontwikkelingen' heeft U mij dus niet horen bezigen. Op geen enkel moment en in geen enkele context. Nee, ook niet zojuist. Mocht U denken dat dat wel zo was, dan ligt dat geheel aan Uw eigen falende geheugen. Dat hoeft voor een succesvolle politieke loopbaan overigens helemaal geen bezwaar te zijn, noch in Amsterdam noch in Den Haag noch in Brussel: een falend geheugen is daar soms juist een pre. Ja, zoveel heb ik wèl weer van Opstelten opgestoken, dat je het dan heel lang als minister volhouden kan.

Maar om - conform de opzet van deze avond - iets te kunnen zeggen over de gouden toekomst die Amsterdam dit jaar vast in Europese context wacht, is een overzicht noodzakelijk van de steeds heikeler, ja, veelal ronduit explosieve problemen die, omgekeerd, van voorbij de stadspoorten in Geuzenveld en Holendrecht (of, om het voor deze omgrachte partijafdeling knusser te houden: van voorbij de Willemspoort en de Muiderpoort) op het Nederlandse voorzitterschap, en daarmee uiteindelijk ook op U hier afkomen.

Die vormen namelijk wel de - ik zal maar zeggen: toch wat problematische - politieke omgeving, waarin de derde Gouden Eeuw van Amsterdam het komende half jaar, onder dankbaar gebruik van die 317 miljoen die voor innovatieve investeringen in het kader van de Urban Agenda beschikbaar schijnen te komen, gestalte moet krijgen. Die omgeving is zelfs zo problematisch geworden dat de positieve effecten van een greep uit die pot geld van zonet niet op zullen wegen tegen de negatieve effecten van het niet-oplossen van de echte grote Europese hangijzers van dit moment. Maar misschien is dat wel erg Nederlands: terwijl Europa bijna onder een aantal kwesties met verreikende sociale, culturele, militaire en geostrategische consequenties bezwijkt, je vooral storten op een pot geld.

Ik denk dat men zich daar ook in Amsterdam meer bewust van zal moeten worden dan met het huidige college van B&W het geval is. Er is, zeker voor de zelfbenoemde *high-tech city* Amsterdam (om zo'n geliefd

modewoord te hergebruiken) uiteraard niets op tegen, om de kansen die het EU-voorzitterschap op het gebied van pakweg digitale structuren en kennisinnovatie biedt te benutten. Maar de Eurosceptis, die langs electorale weg steeds verder aan de fundamenten van de Europese Unie vreet, wordt daarmee niet verholpen. Degenen die namelijk dankzij de EU van die digitale structuren het meeste zullen profiteren, de hogeropgeleiden en hogerbetaalden, zijn ook degenen die nu al het meeste de EU propageren, en door hun eigen profijt vergeten dat voor lageropgeleiden en lagerbetaalden de Europese arbeidsmarkt en dus hun kijk op Europa er anders uitziet.

Daar ligt vooral voor sociaal-democraten een, nu, vooruit: uitdaging, die helaas velen hunner niet meer zien liggen, omdat zij te veel in een D66-achtige roes van kosmopolitistisch win-win-gebabbel zijn opgegaan. Als er niet uitdrukkelijk voor gezorgd wordt dat die innovatiegelden uit de pot van 317 miljoen niet alleen bij vlotgebekte internetbedrijfjes in de Pijp terecht komen, maar ook in Geuzenveld of Oranjewoud, dan zal die kloof tussen bovenlaag en bevolking alleen maar groeien. En die al zo grote mentale kloof valt voor een deel niet los te zien van enkele van de grote Europese problemen van dit moment, waarover ik zoëven repte, omdat de effecten daarvan verschillend worden gevoeld.

Ik kan al die problemen, die straks als brandend maagzuur de ingewanden van alle Nederlandse bewindslieden zullen verteren, hier slechts alleen kort, niet veel meer dan trefwoordgewijs aanstippen. Veel van die kwesties zijn overigens onderling nauw verweven. Een nadere toelichting inzake die onderlinge verwevenheid, met aandacht voor de fameuze 'kansen en uitdagingen' waarover ik toch al had beloofd te zullen zwijgen, zou de tijd die mij hier voor deze inleidende column toegemeten is, verre overschrijden. Dus bij deze slechts puntsgewijs. Daar gaan we. Stoelriemen vast!

1. De verder oplopende vluchtelingen crisis, die Europa weer steeds meer in Oost en West verdeelt: landen zonder koloniaal verleden en met een vrij grote culturele homogeniteit tegenover landen waarvoor het omgekeerde geldt. Schengen is in gevaar - met grote impact voor transportland Nederland en de internationale luchthaven Amsterdam.

2. De nog lang niet opgeloste Eurocrisis, die Europa weer steeds meer in Noord en Zuid verdeelt: vrijhandel tegenover protectionisme, monetair fetisjisme versus financiële rekkelijkheid. Gevolg, zie Griekenland: reductie van de nationale beleidsvrijheid tot nul, als gevolg van een neoliberaal privatiserings- en bezuinigingsdictaat, dat voor velen in armoede en werkeloosheid resulteert. Tegenover nog steeds almachtige banken staan onmachtige burgers, terwijl lucratieve belastingparadijzen tot een fiscale *race to the bottom* leiden, die ook in een sociale resulteert. Wanneer gaat de bezem door de brievenbussen aan de Zuidas? Dat zou pas echt innovatie zijn.

3. De democratische crisis: het in vrijwel alle lidstaten tanende gezag van de elite, leidend tot de spectaculaire groei van rechtspopulistische, nationalistische, anti-Europese partijen: de met zowel de sociaal-culturele gevolgen van massamigratie als met het neoliberale sociaal-economische beleid samenhangende kloof tussen een vrijemarktgezinde bovenklasse en een verzorgingsstaatgezinde bevolking. Concreet: open grenzen bij minder sociale regelgeving betekent dat de directeur een schitterende internationale carrière tegemoet gaat en, onder verwijzing naar Amerikaanse concurrentie, een hoger salaris kan vragen, en de monteur, onder verwijzing naar Albanese concurrentie, tegelijk van hem te horen krijgt dat hij het voortaan met minder moet doen of anders zijn baan verliest. Het wegvallen van fatsoenlijk betaalde middenklasse-banen in samenhang met het in veel innovatie resulterende wegvallen van grenzen creëert dagloners die voor een habbekrats de digitaal bestelde postpakketten met bontmantels van bankiersvrouwen mogen afleveren.

4. De nationalistische crisis: toenemend nationaal egoïsme als gevolg van de drie crises van zojuist, resulterend in een streven naar muren en opt-outs. Zowel tussen lidstaten, als daarbinnen - trefwoorden respectievelijk Brexit en Catalonië: Londen en Barcelona elk samen voor ons eigen. En als de Britten uit de EU stappen, stappen de Schotten uit het Verenigd Koninkrijk. Alsof we al niet genoeg aan onze kop hebben.

5. De rechtstatelijke crisis. Ik noem Polen en Hongarije als het om mediavrijheid en onafhankelijke justitie gaat, Frankrijk vanwege het antiterreurbeleid, Denemarken en Griekenland inzake humanitaire

asylzoekersopvang. De recente knieval voor Turkije - U mag alles en wij kijken bij alles weg, mits U maar de grenzen sluit - is ook al niet bevorderlijk voor Erdogans secure omgang met de Kopenhagencriteria.

6. De geopolitieke crisis. Rusland versus Oekraïne, met een vleugje Krim en MH-17. Volgens Hans de Boer mag dat laatste handeldrijven - Den Haag als Moskou's gasrotonde - niet in de weg staan. Volgens hem mag namelijk niets handeldrijven in de weg staan. Gaat in de boycotkwesitie materiële kortetermijnswinst boven internationaal recht en stabiliteit op langere termijn? Daarnaast komt er nog een heel leuk referendum aan, dat het kabinet even angstig onder de sofa doet wegduiken - nee, nee, wij gaan vooral geen campagne voeren voor een ja - als vuurwerk met een huiskat doet op Oudejaarsavond.

7. En dan: het Midden-Oosten, dat steeds verder implodeert. Trefwoorden: Syrië, Irak, de toenemende confrontatie tussen de shariastaten Iran en Saoedi-Arabië (ook al zo'n geliefde handelspartner van Hans de Boer), IS en haar terroristische filialen van deels eigen Europese makelij hier. In hoeverre dat ook nog eens op de andere crises van invloed is, hoef ik U niet uit te leggen. De aantrekkingskracht van IS valt niet los te zien van het isolement van veel moslims hier, dat ook beleidseconomische oorzaken kent. Je zelf moeten invechten en zo.

Voor de duidelijkheid: deze opsomming van alle het aanstaande halfjaar (opnieuw) in volle omvang op ons afkomende vraagstukken maakt geen aanspraak op volledigheid. Wat nu is, tot slot, de inzet van Europees voorzitter Nederland? De voorzitter van die voorzitter, de Nederlandse premier, meende dit: een visie op al deze vraagstukken is niet nodig, we kunnen met het pragmatisch aanpakken van enkele problemen volstaan. Dat is wat mager - en die constatering is nog meer een understatement dan Timmermans *Perfect Storm*.

Het is de technocratische aanpak die als gevolg van drie decennia neoliberale hersenspoeling als 'waardevrij' is gaan gelden, maar uiteraard op allerlei onuitgesproken, in feite discutabele maar nu a priori als vaststaand geldende aannames is gebaseerd. Inzake bestaande economische en financiële verhoudingen bijvoorbeeld, die door rechts als min of meer Godgegeven worden gepresenteerd, maar waartegen elk

fatsoenlijk mens - en zeker iedereen die zichzelf nog als 'links' of als 'sociaal-democraat' wenst te betitelen - zich zou moeten verzetten.

De tijd ontbreekt mij hier, om daarop nader in te gaan, maar laat ik nogmaals even bij een paar woorden van Rutte aanknopen: Europa heeft volgens hem geen behoefte aan grote woorden, maar moet 'gewoon' zorgen voor "groei, banen en veiligheid". Zelfs dát vergt dan toch wel een visie op de kern van pakweg de problemen rond de Euro (groei), Schengen (banen), terrorisme (veiligheid), Rusland (alle drie) en vluchtelingen (ook alle drie). En de inzet van Cameron - een Brexit valt alleen met 'minder Europa' te voorkomen - staat haaks op wat toch velen als enige oplossing voor meer grip op terrorisme, vluchtelingen, klimaatbeleid en economische perikelen zien: 'meer Europa'. Als ergens overigens Europese pretentie en praktijk haaks op elkaar staan, als ergens thuis en in Europa met twee tongen gesproken wordt, als ergens geloofwaardigheid op dit terrein opgave één vormt om de boel in Brussel bijelkaar te houden, dan is het op dat van de vluchtelingen. Voor het huisvesten van 160.000 mensen hebben de lidstaten toezeggingen gedaan, 160 daarvan zijn nu ook daadwerkelijk onderdak.

Kortom: als het kabinet voor de lijn-Rutte kiest: kleine probleempjes aanpakken, over de grote daaraan ten grondslag liggende problemen zwijgen, omdat het tegendeel visie vergt, dan is het komende Nederlandse Europahalfjaar vooral een verloren halfjaar. Wie, met het trauma van 1991 of 2005 in het achterhoofd, niets meer durft en slechts op safe speelt om te overleven, bereikt niets van belang. Als, zoals wel wordt beargumenteerd, kleine landen geen andere keuze hebben dan om daarvoor te kiezen, dan vormt dat vooral een argument om de EU voortaan niet meer door een bang klein land te laten voorzitten, omdat het traditionele Nederlandse regeren-is-vooruitschuiven in de huidige orkaan waarin Europa terecht is gekomen, niet kan volstaan.

Thomas von der Dunk, 8 januari 2016